

УДК: [347.759:336.722.322](477)

12.00.07 Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЛІКВІДАЦІЇ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОГО БАНКУ
SOME ASPECTS OF THE LIQUIDATION OF THE INSOLVENT BANK

*Швагер Ольга Андріївна,
асистент кафедри цивільно-правових дисциплін
та фінансового права ННІ права СумДУ,
Петренко Катерина Григорівна,
слухач магістратури 2-го року навчання
ННІ права СумДУ*

Стаття присвячена дослідженню питань правового регулювання ліквідації неплатоспроможного банку. Досліджено особливості процедури ліквідації неплатоспроможного банку шляхом продажу його інвестору. Визначено основні підходи до розуміння поняття «перехідний банк».

Ключові слова: неплатоспроможний банк, перехідний банк, банк-інвестор, процедура, державне регулювання.

Статья посвящена исследованию вопросов правового регулирования ликвидации неплатёжеспособного банка. Исследованы особенности процедуры ликвидации неплатёжеспособного банка путем его продажи банку-инвестору. Определены основные подходы к пониманию понятия «переходной банк».

Ключевые слова: неплатёжеспособный банк, переходной банк, банк-инвестор, процедура, государственное регулирование.

The article is devoted to the study of issues of legal regulation of the liquidation of an insolvent bank. The features of the liquidation procedure of an insolvent bank by

selling it to the investor are investigated. The basic approaches to the understanding of the concept "transitional bank" are defined.

Key words: insolvent bank, transition bank, bank-investor, procedure, state regulation.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку економіки потребує адекватної фінансової системи, що здатна забезпечити швидку акумуляцію грошових коштів та їх перерозподіл між тими галузями, що цього потребують. Посередниками, що здатні виконувати зазначенні вище функції є банки.

Оскільки банківська система є однією з ключових у забезпеченні фінансової стійкості та фінансової безпеки держави, виникає необхідність створення ефективної структури управління її суб'єктами, що забезпечується встановленням державою правил, які обмежують доступ на ринок банківських послуг та забезпечують контроль та нагляд за банківською діяльністю.

Одночасно із розробленням порядку набуття статусу банку та зайняття банківською діяльністю, потребує спеціальної регламентації і порядок виведення суб'єктів банківської діяльності з ринку. Останній повинен забезпечити стабільність фінансових ринків та пріоритетність захисту клієнтів банку. Однією з форм виведення неплатоспроможних банків з ринку передбачених в законодавстві України є ліквідація неплатоспроможного банку.

Дослідженню питань правового регулювання виведення неплатоспроможних банків з ринку, зокрема, в частині ліквідації неплатоспроможних банків, на нашу думку, приділяється недостатньо уваги. Деяким аспектами зазначених вище питань займалися такі вчені як: В.І. Гаркавенко, Ю.І. Шаповал, В.Д. Чернадчук, Ю.О. Тараненко, Б.М. Поляков, Г.Ф. Шершеневич, Ю.Г. Собчук та інші.

Метою статті є дослідження питань, що стосуються правового регулювання виведення неплатоспроможних банків шляхом ліквідації.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання суспільних відносин передбачає передусім наявність системи організаційного забезпечення керуючого впливу на об'єкт управління.

Основу системи організаційного забезпечення державного управління банківською системою складає правове регулювання, механізм керуючого впливу якого можна розділити на два блоки:

- Перший блок складає визначена група державних органів, що здійснюють управлінські дії від імені держави на підставі закону.
- До другого слід віднести сукупність форм, методів та способів, що використовуються цими органами в процесі регулювання банківської діяльності.

Мета державного регулювання банківської діяльності визначається цілями, які ставить перед собою держава в прогнозуванні та підтриманні стабільності економічної стабільності. Тому вважаємо, що до цілей державного управління банківською системою слід віднести: забезпечення стабільності фінансової системи; забезпечення ефективності використання грошових коштів; вирішення поставлених перед банківською системою поставлених економічних та інших завдань; організація грошового обігу та платіжної системи країни; регулювання конкуренції суб'єктів банківської системи та інші.

Однією з форм забезпечення безпеки функціонування банківської системи є державне регулювання та нагляд за створенням, діяльністю та ліквідацією банків, що є одним з пріоритетних напрямків державного впливу на банківську діяльність.

Ключовим завданням органів регулювання в процесі вирішення проблем неплатоспроможного банку є своєчасна оцінка, попередження та забезпечення ефективного управління ним. При цьому слід виходити з того, що відповідальність за вирішення проблем лягає як на власників (акціонерів) і керівництво банку, так і на органи регулювання та нагляду, які зобов'язані розробити основні принципи та визначити особливості роботи з проблемними банками. Для цього орган регулювання і нагляду повинен своєчасно виявити

перші ознаки «проблемності» банку, вжити адекватні заходи щодо його фінансового оздоровлення, а в разі необхідності – розробити та реалізувати систему заходів щодо реорганізації чи ліквідації банку [5].

Відповідно до визначення Базельського комітету з питань регулювання та нагляду, проблемний банк - це банк, ліквідність або платоспроможність якого ослаблена або буде залишатися такою, поки не будуть вжиті заходи щодо: значного поліпшення стану його фінансових ресурсів, корекції стратегічного напрямку діяльності, підвищення потенційних можливостей управління ризиками та/або поліпшення якості управління [6].

Нормативну основу ліквідації кредитних організацій складають норми Закону України «Про банки і банківську діяльність», Закону України «Про Національний банк України», Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Закону України «Про акціонерні товариства» та ряду підзаконних нормативно-правових актів.

Деякі вчені вважають, що норми діючого законодавства, що регламентують порядок ліквідації банківських установ являють собою підсистему правових стимулів та обмежень підприємницької діяльності у банківській сфері. При чому ця підсистема входить до складу цілісної системи стимулів та обмежень підприємницької діяльності в сфері надання банківських послуг, яка включає ще дві підсистеми, що включають стимули та обмеження при створенні та функціонуванні банківської установи [1].

Так, обмеженнями слід вважати проведення сукупності заходів, що спрямовані на ліквідацію проблемних банків.

Під ліквідацією кредитної організації слід розуміти припинення діяльності кредитної організації без переходу прав та обов'язків в порядку правонаступництва іншим особам.

Загальна характеристика шляхів (способів) ліквідації неплатоспроможного банку визначена ч. 2. ст. 39 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» та Положенням «Про виведення неплатоспроможного банку з ринку».

Відповідно до законодавства України необхідним є застосування наступних способів ліквідації неплатоспроможного банку:

до першого способу необхідно віднести ліквідаційні процедури банку з відшкодуванням зі сторони Фонду гарантування вкладів фізичних осіб грошових коштів за вкладами. За такого способу відбувається відкликання банківської ліцензії, виплата вкладникам належних їм вкладів, у порядку, передбаченому спеціалізованими актами Фонду, а також, подальше припинення існування банківської діяльності банку та банку як юридичної особи;

другим способом є проведення ліквідаційних процедур з відчуженням у процесі ліквідації всіх або частини його активів і зобов'язань на користь приймаючого банку. Даний спосіб включає відкликання банківської ліцензії, передача кваліфікованому інвестору (приймаючому банку) всіх або частини активів і зобов'язань з подальшим припиненням діяльності банку як юридичної особи;

для третього способу характерним є відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку на користь приймаючого банку з відкликанням банківської ліцензії та подальшою ліквідацією. За такого способу відбувається передача кваліфікованому інвестору-банку (приймаючому банку) всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку, з подальшим прийняттям рішення НБУ про відкликання банківської ліцензії та припинення діяльності неплатоспроможного банку та його існування в банківському секторі України;

до четвертого способу можна віднести створення та продаж інвестору перехідного банку з одночасною передачею йому активів та зобов'язань неплатоспроможного банку. Використання цього способу передбачає створення перехідного банку, виділення активів і зобов'язань неплатоспроможного банку з подальшою передачею їх перехідному банку та наступною його ліквідацією;

до п'ятого способу можна віднести продаж неплатоспроможного банку інвестору, тобто виведення неплатоспроможного банку з ринку шляхом переходу права

власності на акції неплатоспроможного банку від власників такого банку до кваліфікаційному інвестору – переможцю конкурсу [3,4].

Найбільш суперечливим з точки зору ліквідаційного характеру нам видається четвертий спосіб, на чому вважаємо за необхідне зупинитися.

Відповідно до Положення «Про виведення неплатоспроможного банку з ринку» передбачено, що створення та продаж інвестору перехідного банку – це спосіб виведення неплатоспроможного банку з ринку, який передбачає створення перехідного банку, передачу активів та зобов'язань неплатоспроможного банку перехідному банку, який в подальшому продається переможцю відкритого конкурсу, та ліквідацію неплатоспроможного банку [3].

Відповідно до Положення «Про виведення неплатоспроможного банку з ринку» можна виділити наступні етапи продажу банку інвестору:

- створення перехідного банку;
- організація продажу перехідного банку;
- проведення конкурсного відбору щодо продажу перехідного банку;
- укладення договору купівлі-продажу акцій перехідного банку;
- реєстрація права власності інвестора на акції перехідного банку;
- проведення інвестором заходів, передбачених договором купівлі-продажу акцій перехідного банку[3].

Перехідний банк, відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» – це банк, який створено у процесі виведення неплатоспроможного банку з ринку, номінальним власником у управителем якого є Фонд, до дня продажу цього банку інвестору. На підставі оцінки фінансового та майнового стану банку визначаються заходи щодо виведення неплатоспроможного банку з ринку, одним із способів виведення відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 39 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» є створення та продаж інвестору перехідного банку з передачею його активів і зобов'язань неплатоспроможного банку і подальшою його ліквідацією. Відповідно до ч. 1 ст. 42 цього Закону Фонд на підставі плану врегулювання приймає рішення про утворення перехідного банку шляхом виділу

частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку, який утворюється в формі публічного акціонерного товариства. За загальним уявленням під створенням юридичної особи розуміється здійснення юридично значимих дій і прийняття відповідних актів, спрямованих на надання правового статусу організації. перехідний банк створюється внаслідок виділення активів і зобов'язань неплатоспроможного банку як нова юридична особа у формі публічного акціонерного товариства відповідно до встановленої процедури і в подальшому на конкурсних засадах продається кваліфікованому інвестору. У Положенні про виведення неплатоспроможного банку з ринку (затверджено рішенням Виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 05.07.2012 р. № 2) створення та продаж інвестору перехідного банку визначається як спосіб виведення неплатоспроможного банку з ринку, який передбачає створення перехідного банку виведення активів і зобов'язань неплатоспроможного банку з передачею їх перехідному банку, який в подальшому продається кваліфікованому інвестору – переможцю конкурсу, та ліквідацією неплатоспроможного банку.

Враховуючи те, що перехідний банк є тимчасовим банком, він має особливий правовий статус, що відповідно впливає на його діяльність. По-перше, це спрощена процедура створення та ліцензування. По-друге, особливості формування статутного капіталу. По-третє, особливості застосування економічних нормативів: на перехідний банк не поширюються вимоги, установлені Національним банком України щодо обов'язкових економічних нормативів, лімітів валютної позиції, нормативів обов'язкового резервування коштів на кореспондентському рахунку в Національному банку України, формування резервів на покриття збитків від активів. По-четверте, особливості передачі активів і зобов'язань. По-п'яте, особливості оподаткування. Перехідний банк, відповідно до ч. 13 ст. 42 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» звільняється від сплати будь-яких платежів (податків, зборів, державного мита, пов'язаних з отриманням активів і зобов'язань, плати за

внесення змін до державних реєстрів, плати за послуги, що надаються державними органами у зв'язку з такою передачею.

Ю.Г.Собчук зазначає, що перехідний банк можна охарактеризувати як тимчасовий неплатоспроможний банк, який з метою відновлення платоспроможності передається кваліфікованому інвестору, визнаному Фондом за результатами поданих ним документів таким, що відповідає встановленим критеріям для виведення цього неплатоспроможного банку з ринку в обраний спосіб продажу шляхом відчуження всіх або частини активів і зобов'язань для здійснення заходів з приведення діяльності перехідного банку у відповідність до вимог чинного законодавства або здійснення приєднання (злиття) банку до існуючого платоспроможного банку[9, с.40].

У світовій практиці використовуються термін «бідж-банк», до банку, який створюється для тимчасового утримання діючих активів і застрахованих депозитів проблемного банку, який знаходиться в стані ліквідації, до моменту їх перепродажу інвесторам.

На думку В.Д. Чернадчука, визначення «ліквідація неплатоспроможного банку шляхом продажу інвестору» необхідно розуміти як інструмент фінансового оздоровлення. Його застосування сприяє передачі всіх активів банку інвестору, яким надалі буде запроваджено механізм відновлення неплатоспроможного банку [2, С. 20].

В.М.Тараненко зазначає, що продаж неплатоспроможного банку інвестору є відновлюваним процесом фінансової стійкості. Всі шляхи (способи) ліквідації неплатоспроможного банку є ліквідаційними, а отже не спрямовані на відновлення поточної діяльності банку. В свою чергу продаж неплатоспроможного банку є одним з провідних та ефективних способів подолання банкрутства [7, С. 31-35].

На противагу цьому, В.І. Гаркавенко та Ю.І. Шаповал зазначають, якщо метод злиття та поглинання не може бути реалізований, то необхідним є застосування способу купівлі-продажу та прийняття на себе зобов'язань, що полягає в тому, що сильний у фінансовому відношенні банк або приватний

інвестор купує частину або всі активи та бере на себе частину або всі зобов'язання банку-банкрута. Проведення операцій купівлі-продажу та прийняття на себе зобов'язань у більшості країн передбачають відкликання банківської ліцензії та початок процедури закриття банку ліквідаційною комісією [8, С. 108-123].

На підставі всього вище викладеного та враховуючи норми чинного законодавства, вважаємо за необхідне зробити наступні **висновки**.

Створення та продаж перехідного банку є одним із етапів визначених у процедурі ліквідації неплатоспроможного банку, що на практиці означає передання всіх активів та зобов'язань неплатоспроможного банку іншому суб'єкту банківської системи - інвестору, що виявив бажання придбати такі активи. Підтримуючи позицію В.Д.Чернадчука щодо характеру фінансового оздоровлення таких заходів, пропонуємо вважати «ліквідацію неплатоспроможного банку шляхом продажу його інвестору» заходом, що спрямований на фінансове оздоровлення банку, який включає створення проміжного суб'єкту – перехідного банку, формування його активів та подальший його продаж інвестору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шпагонов, А.Н. О системе правовых стимулов и ограничении предпринимательской деятельности при реорганизации и ликвидации кредитной организации // Актуальные проблемы экономики и права. 2011. №1 (17). [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/o-sisteme-pravovyh-stimulov-i-ogranicheniy-predprinimatelskoy-deyatelnosti-pri-reorganizatsii-i-likvidatsii-kreditnoy-organizatsii>
2. Чернадчук, В.Д. Визначення поняття правових способів та правових засобів виведення неплатоспроможного банку з ринку в Україні: наукова стаття / В.

- Д. Чернадчук // Правовий вісник Української академії банківської справи. - 2014. - № 2. - С. 19-24.
3. Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку, затверджене рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб № 2 від 05.07.2012 – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1581-12/page>
 4. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 № 4452-VI // Відомості Верховної Ради України від 14.12.2012 р., № 50, ст. 564 – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>
 5. Банковский надзор: европейский опыт и российская практика // под ред. М. Олсена. – М.: Представительство Европейской Комиссии в России, Центральный банк Российской Федерации, 2005. – 372 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cbr.ru/today/ms/pk/bankingsupervisioneurussia2005ru.pdf>
 6. Руководство для органов банковского надзора по работе со слабыми банками [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.orioncom.ru/demo_bkb/npsndoc2/03-baz.htm
 7. Тараненко, М.В. Проблеми виведення неплатоспроможного банку з ринку: наукова стаття / М.В. Тараненко // Гроші, фінанси та кредит – 2016. – №1. – С. 31-35.
 8. Гаркавенко, В.І. Очищення банківського сектору в Україні: ціна для суспільства та держави: наукова стаття / Гаркавенко В.І., Шаповал Ю.І. – К: Український соціум, - 2017. - №1. - С. 108-123.
 9. Собчук, Ю.Г. Банки у правовідносинах неплатоспроможності / Ю.Г. Собчук // Юридична Україна. – 2013. – № 2. – С. 38-43.

Швагер, О.А. Деякі аспекти ліквідації неплатоспроможного банку [Текст] / О.А. Швагер, К.Г. Петренко // Порівняльно-аналітичне право. - 2017. - Вип.5 - С. 283-285.